

PIRMOSIOS PAKOPOS STUDENTŲ TURIZMO SRITIES STUDIJŲ PASIRINKIMO MOTYVAI

Kristina Samašonok, Vilma Gegužienė, Simona Časaitė-Šatkauskienė

Vilniaus kolegija

Anotacija. Didėjančio tarptautinio bendradarbiavimo ir mobilumo kontekste aukštojo mokslo siekimas tampa būtina kiekvieno asmens kvalifikacijos įgyjimo bei išsaugojimo sąlyga ir yra suvokiama kaip priemonė, padedanti plėsti žinias, tobulinti gebėjimus ir ugdyti savo asmenybę. Įvertinus temos aktualumą, tyrimo tikslas – nustatyti pirmosios pakopos studentų turizmo srities studijų programos pasirinkimo motyvus, šių studijų proceso ypatumus.

Straipsnyje teoriniu aspektu nagrinėjamos nūdienos tyrėjų tiriamos aktualios studijų pasirinkimo motyvų dimensijos. Kokybiniu tyrimu išsiaiškinti pirmosios pakopos turizmo srities studentų studijų pasirinkimo motyvai, nustatyta, kaip jie vertina darbo galimybes ir ateities planus, siejamus su turizmo sritimi. Taikant kiekybinį tyrimą, nustatyti pirmosios pakopos turizmo srities studentų studijų pasirinkimo motyvai, susiję su asmeniniais, studijų organizavimo ypatumais bei darbo galimybių, savo ateities profesinėje veikloje, susijusioje su turizmo sritimi, vertinimu. Atlikta statistinė duomenų analizė atskleidė studentų asmeninių ypatumų ir darbo galimybių turizmo srityje ryšį.

Raktiniai žodžiai: motyvacija, studijų pasirinkimo motyvai, profesijos pasirinkimo veiksniai.

Įvadas

Šalyje vykstančių visuomeninių, ekonominių, kultūrinių pokyčių, mokslo ir technikos pažangos, kintančių prioritetų mokslo erdvėje, taip pat didėjančio tarptautinio bendradarbiavimo ir mobilumo kontekste žinios ir išsilavinimas įgyja vis didesnę reikšmę. Mokymasis suteikia žinių ir lavina žmogų ne tik kaip specialistą, gebantį taikyti savo žinias naujose bei neįprastose situacijose, bet ir sudaro sąlygas įgyti patirties bei išminties, leidžiančios žmogui deramai prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų, sėkmingai įgyvendinti savo siekius, konkuruoti darbo rinkoje bei integruotis į Lietuvos ir tarptautinę bendriją, tapti lygiaverčia visuomenės dalimi.

Reikėtų pripažinti, kad vis dar populiarėja tendencija siekti aukštojo mokslo iš karto baigus vidurinę mokyklą. Dažnas jaunuolis, stebėdamas situaciją šalyje ir pasaulyje, mato, kokių profesijų atstovai „klesti“. Aukšti kai kurių specialistų reitingai vilioja jaunuolius rinktis populiarias studijų programas. Viena iš jų yra turizmo sritis, apibrėžiama kaip sudėtinga mokslų sistema, kurianti integruotą visuminį pasaulio vaizdinį, užtikrinanti sudėtingo mūsų pasaulio ir kultūrų pažinimą. Turizmo studijos ugdo asmens nuostatas, kurios skatina tarptautinį bendradarbiavimą, norą pažinti kitas šalis, kultūras, keliauti po pasaulį. Per pastarąjį dešimtmetį padaugėjo turizmo srities specialistus rengiančių aukštųjų mokyklų, kartu ir šias studijas besirenkančiųjų. Vis dėlto reikėtų pripažinti, kad dalis baigusių bendrojo lavinimo mokyklą jaunuolių studijas pasirenka nežinodami, ko tiksliai nori, neturi aiškių tikslų, taip pat dažnu atveju profesijos ir studijų pasirinkimas nėra racionalus, nemotyvuotas ar atsitiktinai priimtas sprendimas (Jokštaitė, Pociūtė, 2014). Kita vertus, stojimo sąlygos į Lietuvos aukštąsias mokyklas didina atsitiktinio profesijos pasirinkimo tikimybę.

Aktualios diskusijos apie aukštojo mokslo svarbą šiandienos visuomenėje inicijuoja įvairius studijų pasirinkimo motyvų tyrimus. Šiandien profesijos ir studijų rinkimasis yra sudėtingas procesas, kuomet neretai jaunam žmogui itin sunku numatyti savo ateities perspektyvą. Todėl analizuojant asmens studijų pasirinkimo motyvus, negalima remtis kuria nors viena nuomone, o reikėtų vadovautis integraciniu požiūriu ir studijų pasirinkimo motyvus aiškinti holistiškai, pasitelkiant įvairias teorines koncepcijas, labiausiai analizuojamai problemai spręsti tinkančius požiūrius; svarbu suprasti jų kompleksiskumą, įvertinti jų ypatumus bei reikšmę. Įvairiais aspektais studijų pasirinkimo motyvus ir veiksnius nagrinėjo B. Pociūtė (1997), I. Leliūgienė, A. Urbonienė (2004), R. Laužackas (2005), R. Adamonienė (2010), Jokštaitė, Pociūtė (2014) ir kt. R. Adamonienė (2010) išskyrė veiksnius, užtikrinančius sėkmingą profesijos pasirinkimą. I. Liobikienė, L. Bukauskienė (2014) nagrinėjo jaunuolių vertybių ir profesijos pasirinkimo sąsajas. E. Danilevičius (2008), R. Kučinskienė (2003), K. Pukelis (2002) aptarė profesinio konsultavimo ir karjeros projektavimo gebėjimų ugdymo edukologines prielaidas. Vis dėlto dažniausiai pagrindinis dėmesys kreipiamas į studijų pasirinkimo motyvų, asmens poreikių, profesinių interesų nagrinėjimą. Tuo tarpu studijų pasirinkimo motyvai, susiję su asmeniniais bei studijų organizavimo ypatumais, darbo galimybės, savo ateities profesinėje veikloje vertinimas, kaip tyrimo objektas, Lietuvoje dar nėra galutinai ištyrinėti, o tyrimų, kuriais būtų siekiama atskleisti šių veiksmų raišką renkantis turizmo srities studijas, stokojama. Todėl išsamesni moksliniai tyrimai, kuriuose būtų nagrinėjamas turizmo srities studijų programos studentų požiūris į profesijos pasirinkimą, profesinio apsisprendimo turizmo srityje veiksniai, yra skatintini ir reikalingi. Tyrimo rezultatų pagrindu galima pagrįsti šios temos aktualumą,

kodėl renkantis profesiją, teikiama pirmenybė turizmo srities studijoms, kaip studentai vertina savo studijų pasirinkimą, kokia aplinkos veiksnių įtaka renkantis profesiją. Kita vertus, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje pasigendama moksliniais tyrimais pagrįstų apklausų, kuriomis būtų siekiama įvertinti esamą situaciją turizmo srities studijų pasirinkimo kontekste, šiuo tyrimu siekiama atskleisti turizmo srities studijų pasirinkimo motyvus, susijusius su asmeniniais bei studijų organizavimo ypatumais, išryškinti studentų vyraujančias nuotaikas vertinant darbo galimybes, savo ateitį profesinėje veikloje, susijusioje su turizmo sritimi. Įvertinus temos aktualumą, šiame darbe atskleidžiami pirmosios pakopos studentų turizmo srities studijų pasirinkimo motyvai ir veiksniai. Keliamas **probleminis klausimas**: kokie pirmosios pakopos studentų turizmo srities studijų programos pasirinkimo motyvai?

Tyrimo tikslas – nustatyti pirmosios pakopos studentų turizmo srities studijų programos pasirinkimo motyvus, šių studijų proceso ypatumus.

Tiksliui pasiekti numatoma įgyvendinti šiuos **uždavinius**:

1. Atlikus mokslinės literatūros ir tyrimų, susijusių su nagrinėjama tema, analizę, išsiaiškinti nūdienos tyrėjų tiriamas aktualias studijų pasirinkimo motyvų dimensijas.
2. Kokybiniu tyrimu išsiaiškinti pirmosios pakopos turizmo srities studentų studijų pasirinkimo motyvus, nustatyti, kaip jie vertina darbo galimybes ir ateities planus, siejamus su turizmo sritimi.
3. Taikant kiekybinį tyrimą, nustatyti pirmosios pakopos turizmo srities studentų studijų pasirinkimo motyvus pagal tokius kriterijus:
4. turizmo srities studijų pasirinkimo motyvai, susiję su asmeniniais ypatumais;
5. turizmo srities studijų pasirinkimo motyvai, susiję su studijų organizavimo ypatumais;
6. darbo galimybių, savo ateities profesinėje veikloje, susijusioje su turizmo sritimi, vertinimas.
7. Remiantis tyrimo rezultatais, pateikti išvadas.

Studijų pasirinkimo motyvai: teorinis aspektas

Šiuolaikinėje visuomenėje neretai laikomasi nuostatos, kad profesinė veikla yra viena iš pagrindinių asmens saviraiškos sričių, todėl studijų rinkimosi motyvų temų nagrinėjimui turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys. Svarbu išsiaiškinti, kokie motyvai baigus bendrojo lavinimo mokyklą dominuoja renkantis tolesnes studijas? Ar studijų pasirinkimą lemia atsitiktinės aplinkybės, ar tai savarankiško ir kryptingo, brandaus apsisprendimo padarinys? Kaip studijų pasirinkimo motyvai susiję su asmenybės savybėmis, studijų proceso bei savo ateities profesinėje veikloje vertinimu?

Profesijos ir studijų pasirinkimas yra tik vienas iš visų pasirinkimų, kuriuos tenka atlikti žmogui per visą savo gyvenimą (Jokštaitė, Pociūtė, 2014) ir yra vienas iš esminių žmogaus sprendimų, lemiančių prasmingos veiklos pojūtį (Liobikienė, Bukauskienė, 2014). S. Kregždės (1998) teigimu, profesinis pasirinkimas yra svarbus bendro asmenybės apsisprendimo aspektas, siejamas su savo vietos gyvenime ir darbo rinkoje suradimu, savo profesinio pašaukimo supratimu, gyvenimo kelio planavimu. Tyrėjai, nagrinėdami studijų pasirinkimo motyvus, remiasi įvairiomis teorijomis, kurios padeda pažinti, kaip vyksta apsisprendimas pasirinkti tam tikras studijas. Pasak A. Urbonienės, I. Leliūgienės (2004), profesinio pasirinkimo motyvacija - tai dinamiška hierarchinė motyvų sistema, kurią lemia įvairūs asmens bei aplinkos veiksniai ir kuri nulemia profesinės veiklos pasirinkimą bei atitinkamą elgesio strategiją, siekiant įgyti pasirinktą profesiją ir realizuoti save darbo rinkoje. R. Laužacko (2005) teigimu, profesijos pasirinkimas yra atitinkamomis žiniomis, mokėjimais, asmens gebėjimais bei įgūdžiais grįsti žmogaus veiklos deriniai, teikiantys pasitenkinimą, aktyvaus įsitraukimo į visuomeninio gyvenimo struktūras ir materialinio aprūpinimo prielaida, kuomet studijų pasirinkimas susijęs su asmeninėmis savybėmis, reikmėmis, vertybėmis, gebėjimais. Remiantis kitų tyrimų duomenimis, asmens savęs identifikavimas su savo profesija ir su jai būdingais bruožais, pasitenkinimas profesijos ir studijų pasirinkimu yra susijęs su tvirtesniu įsipareigojimu profesinei karjerai (Austin, Daniel, Russell, Rusell, 2012; Orkibi, 2010, cit. pagal Jokštaitę, Pociūtę, 2014), pasitenkinimu karjeros galimybėmis bei sėkmingesniu prisitaikymu darbo rinkoje (Pukelis, 2002; Danilevičius, 2008). R. Adamonienė (2010), remdamasi F. Parsono teorine profesijos pasirinkimo koncepcija, teigia, kad sėkmingą studijų pasirinkimą užtikrina aiškus asmens savęs, savo gabumų, gebėjimų, interesų, galimybių ir ribotumų bei kitų savybių pažinimas, geras įvairių profesinės veiklos rūšių keliamų reikalavimų, jų pranašumų bei trūkumų, ateities perspektyvų ir galimybių žinojimas, savo galimybių ir socialinių sąlygų, kurios padėtų pasiekti norimą rezultatą, įvertinimas bei gebėjimas teisingai palyginti šias veiksmų grupes ir suprasti jų tarpusavio atitikimą. I. Liobikienės, L. Bukauskienės (2014) teigimu, tam, kad žmogus jaustųsi laimingas, profesijai keliami reikalavimai turi atitikti žmogaus pašaukimą profesijai, gabumus, interesus, polinkius, asmenybės charakteristikas ir jo vertybines nuostatas. E. Danilevičius (2008) taip pat didelę reikšmę teikia profesiniam asmens pašaukimui, jo atskleidimui, kuris atveria platesnes galimybes visapusiškai asmenybės plėtotei, didina kūrybinio potencialo panaudojimo galimybes profesinėje veikloje, stiprina gyvenimo ir veiklos (darbo) prasmės potyrį, pozityviai veikia veiklos (darbo) kokybę. Kai kurie

mokslininkai (Kučinskienė, 2003; Liobikienė, Bukauskienė, 2014), tyrinėję studijų pasirinkimo motyvus, pripažįsta, kad baigusius bendrojo lavinimo mokyklą asmenis pasirinkti studijas motyvuoja siekimas įgyti didesnę socialinę pripažinimą, išreikšti save, tenkinti savirealizacijos poreikį. Kituose tyrimuose studijų pasirinkimas siejamas su asmens mėgstamais mokomaisiais dalykais ir asmeniniais pomėgiais bei siekiu ieškoti palankios aplinkos, padedančios įgyvendinti savo asmeninius tikslus, planus, priderinti juos prie savo galimybių, kurias teikia egzistuojanti socialinė aplinka (Urbonienė, Leliūgienė, 2004; Jankevičius, 2005; Adamonienė, 2010). Tačiau yra tyrimų, kurių rezultatai rodo, kad studijų pasirinkimo situaciją nulemia ne tik asmens motyvai ir gebėjimai, bet ir socialiniai veiksniai: profesijos prestižas, karjeros perspektyva, pasirenkamos būsimos specialybės paklausa darbo rinkoje, geras uždarbis, galimybė keliauti. Taigi studijų pasirinkimas siejamas su vietos gyvenime ir darbo rinkoje suradimu, profesinio pašaukimo supratimu, gyvenimo kelio planavimu. Taip pat asmens studijų pasirinkimo motyvus galima sieti su vidiniais, susijusiais su asmens tikslais, lūkesčiais, išsilavinimo įgyjimu, nuostatomis bei išoriniais, susijusiais su ekonomine situacija šalyje, politika, visuomene, veiksniais.

Remiantis anksčiau aptartais požiūriais, galima teigti, kad studijų pasirinkimo motyvai tampa vis kompleksiškesni ir yra vieni svarbiausių veiksnių, lemiančių tolenę asmens profesinę veiklą, taip pat profesinės veiklos sėkmę ateityje. Kita vertus, nuo studijų pasirinkimo sėkmingumo priklauso aukštesnis asmens galimybių atsiskleidimas, visavertiškumo pajautimas ir pasitikėjimas savimi, atsirandantis dirbant darbą, kuris atitinka pašaukimą (Brazauskas, Olberkytė, Titova, 2013). Taigi studijų ir profesijos pasirinkimas yra labai svarbus konstruktas, galintis nulemti būsimą asmens karjerą ir sėkmę profesinėje veikloje. Asmens apsisprendimui pasirinkti studijas neišvengiamai turi įtakos individualios charakteristikos – poreikiai, interesai, polinkiai, tikslai, gebėjimai, intelektas, profesiniai interesai, vertybės bei nuostatos. Taip pat studijų pasirinkimui nekelia abejonių švietimo bei visuomenės įtaka – konkrečios ekonominės, socialinės ir kultūrinės sąlygos visuomenėje, kurioje asmuo gyvena. Žmonės formuoja savo profesinį „aš“ ir renkasi studijas stebėdami artimą aplinką, įvertindami savo asmeninius interesus ir savybes. Optimalus profesinis apsisprendimas ir studijų pasirinkimas yra tuomet, kai pavyksta sujungti į prasmingą visumą apibendrintą supratimą apie pasaulį ir patį save, suderinti savo norus bei polinkius su socialinės aplinkos reikalavimais (Adamonienė, 2010). I. Liobikienės, I. Bukauskienės (2014) teigimu, studijų ir profesijos pasirinkimas laikomas tinkamu, jei jis yra grįstas asmens žiniomis apie profesiją, jos reikšmę ir poreikį darbo rinkoje, taip pat nuo žmogaus gebėjimo įver-

tinti savo profesinius interesus, gebėjimus.

Tyrimo metodai

Mokslinės literatūros analizė.

Kiekybinis metodas. Taikyta apklausa raštu, kuria siekta ištirti Lietuvos aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos studentų turizmo srities studijų pasirinkimo motyvus, įvertinti asmenybės ypatumų, studijų organizavimo ir darbo galimybių, siejamų su turizmo sritimi, reikšmingumą, jų svarbą/raišką renkantis turizmo srities studijas.

Kokybinis metodas. Duomenų rinkimo taikant kokybinį metodą privalumas – iš žmogaus patyrimų kylančios informacijos gavimas, remiantis tiriamojo patirtimi, požiūriu į nagrinėjamus klausimus (Kvale, 1996). Siekiant atskleisti ir patyrinti studentų, pasirinkusių turizmo srities studijas, patirtis ir požiūrius renkantis studijas, buvo taikytas *grupinės diskusijos* metodas. Duomenims surinkti buvo naudojami iš anksto paruošti klausimai, sukurti remiantis tyrimo keliamais tikslais. Taikant kokybinį metodą, siekta išsiaiškinti grupinės diskusijos dalyvių nuostatas renkantis studijas, nuomones, vertybinius aspektus, praktinės patirties ir įgytų žinių siejimą su numatomomis veiklomis turizmo srityje ateityje bei kitokius vertinimus. Grupinės diskusijos dalyviams buvo naudojami klausimai, apimant turizmo srities studijų pasirinkimo motyvus atspindinčius indikatorius: 1. Asmenybės ypatumai, susiję su turizmo srities studijų pasirinkimu; 2. Turizmo srities studijų ypatumai, studijų vertinimas; 3. Teikiamų darbo galimybių baigus turizmo srities studijas suvokimas ir vertinimas, ateities planai, susiję su turizmo sritimi. Grupinės diskusijos dalyviai, artikuliuodami savo požiūrius ir nuostatas apie studijų ir asmenybės ypatumus, susijusius su turizmo srities studijų pasirinkimu, visa tai interpretuodami, plečia asmeninį situacijų suvokimą, įvertina save kaip turizmo srities specialistą bei konstruoja ateities planus, juos siedami su turizmo sritimi.

Vykdamas grupinę diskusiją, buvo laikomasi bendrųjų etikos principų: dalyviai informuoti apie tyrimo atlikimo detales ir etikos principus, užtikrintas duomenų konfidencialumas (koduoti interviu dalyvių vardai; pateiktuose koduose nurodytas dalyvio kursas, lytis, mokymosi pažangumo vidurkis). Tyrimo etikos, laiko sąnaudų, interpretuotų duomenų pateikimo, informacijos sklaidos klausimų aptarimas vyko susitikimų pradžioje. Grupinės diskusijos dalyviams pritarus ir sutikus, diskusijos buvo filmuojamos.

Turinio (content) analizės metodas. Grupinės diskusijos dalyvių apklausa lemia *turinio (content) analizės* metodo pasirinkimą bei panaudojimą, siekiant apdoroti tyrimo rezultatus, kuomet respondentų pasisakymai yra kokybiškai apdorojami, t.y. kategorizuojami, grupuojami pagal jų semantiką. Turinio (content) analizė, kaip socialinių mokslų

metodas, remiasi tuo, kad įvairūs psichosocialiniai fenomenai vienaip ar kitaip atsispindi tekstuose. V. Žydžiūnaitės (2007) teigimu, kokybinės turinio (content) analizės tikslas – identifikuoti informaciniame masyve tyrimui prasminius vienetus, padėti atskleisti visuomenės tikrovę. Kokybinė turinio (content) analizė atlikta remiantis daugkartinio teksto skaitymu, turinio išskaidymu į kategorijas ir jų interpretavimu, pateikimu iš teksto ekstrahuotais įrodymais. Surinkti duomenys analizuojami remiantis žodžių, konteksto dažnumo, komentarų intensyvumo, atsakymų tikslumo kriterijais. Gautuose tekstuose atsispindi turizmo srities studijų programos studentų patirtys, požiūriai, motyvai pasirenkant profesiją. Turinio (content) analizė remiasi interpretacija, todėl kategorijų išskyrimas buvo kūrybiškas procesas, kuriuo siekta atkoduoti tekste esančias prasmes. Nagrinėjant pirmosios pakopos studentų turizmo srities studijų pasirinkimo motyvus, išskirtos pasisakymuose pasikartojančios kategorijos: *Asmeninis domėjimasis; Tikėjimas, kad tai perspektyvi specialybė; Bus sunku rasti darbą pagal specialybę; Neapsisprendimas, kur stoti; Asmeninės savybės, būtinos turizmo srities specialistui; Savęs, kaip ateities specialisto, vertinimas, etc.*

Kokybinio tyrimo procedūra ir duomenų apdorojimo procesas buvo atliekamas remiantis V. Žydžiūnaitės (2007) išskirtais etapais: 1) atsakymų į klausimus surinkimas ir analizė, remiantis kokybinės turinio (content) analizės technika; 2) kokybinio tyrimo rezultatų pateikimas; 3) tikslinės mokslinės literatūros analizė; 4) gautų tyrimo rezultatų interpretacija; 5) tyrimo rezultatų aptarimo dalies parengimas.

Statistiniai. Atlikta kiekybinė duomenų statistinė analizė. Apklauskos metu surinktiems duomenims apdoroti buvo vartota aprašomoji statistika. Duomenų statistinė analizė atlikta SPSS (angl. Statistic Package for Social Sciences) programinės įrangos 14.0 versija.

Tiriamieji

Prieš pradėdant tyrimus labai svarbu nustatyti reikalingą minimalų tyrimų skaičių, kad būtų galima padaryti reikšmingas išvadas (Kardelis, 2002). Kiekybinio tyrimo metu visą tiriamųjų masyvą sudarė 132 Lietuvos aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos turizmo srities studentai, iš jų 112 (84,8 proc.) merginų ir 20 (15,2 proc.) vaikinų. Diferencijuojant pagal kursą, daugiausiai buvo apklausta pirmo (42 (31,8 proc.)) ir antro (63 (47,7 proc.)) kurso studentų, ir mažiau nei ketvirtadalį tiriamųjų sudarė trečio (18 (13,6 proc.)) ir ketvirto (9 (6,9 proc.)) kurso studentai. Atliekant kiekybinį tyrimą, siekta įtraukti pirmosios pakopos turizmo srities studentus iš įvairių Lietuvos aukštųjų mokyklų. Kadangi dalis studentų apklauskos vykdymo metu (2015 m. va-

sario – kovo mėn.) buvo praktikoje, juos „pasiekti“ buvo gana sudėtinga. Dėl minėtos priežasties šiek tiek nukentėjo kiekybinio tyrimo imtis.

Taikant grupinės diskusijos metodą, buvo apklaustos dvi turizmo srities studijų programos studentų grupės, suskirstytos pagal studentų pažangumą. Vienos tiriamųjų grupės (N=13, iš jų 9 merginos ir 4 vaikinai; 6 pirmo kurso ir 7 antro kurso studentai) pažangumo vidurkis 8,5 balo ir didesnis. Kitos grupės (N=5, iš jų 2 merginos ir 3 vaikinai; 3 pirmo kurso, 2 antro kurso studentai) pažangumo vidurkis 6 balai ir žemesnis. Dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, informuoti, kad diskusija, remiantis tyrimo metodika, bus filmuojama, tačiau niekur neplatinama, dalyvių vardai koduojami užtikrinant konfidencialumą.

Turizmo srities studijų pasirinkimo motyvai: patirčių analizė

Fokusuotų diskusijų metu buvo siekiama sužinoti, kas paskatino studentus pasirinkti turizmo srities studijas, kokie pagrindiniai jų pasirinkimo motyvai. Nagrinėjant atsakymus, interpretuojant duomenis, remtasi kiekvieno tiriamojo asmenine patirtimi, požiūriu, taip siekiant išvelgti tiriamo fenomeno esmę. Atsakymų analizė atlikta apibendrinant ir pateikiant bendrą vienai ar kitai grupei priklausančių atsakymų analizę.

Asmeninis domėjimasis. Asmens studijų pasirinkimo motyvus galima sieti su asmens tikslais, lūkesčiais, asmeniniais pomėgiais, interesais. Kita vertus, studijų pasirinkimas siejamas su siekiu ieškoti palankios aplinkos, padedančios įgyvendinti savo asmeninius tikslus, planus, priderinti juos prie savo galimybių. Nagrinėjant tyrimo dalyvių asmeninių ypatumų įtaką studijų pasirinkimui, matyti, kad studentai linkę manyti, kad vienas pagrindinių motyvų, paskatinusių juos pasirinkti turizmo srities studijas yra jų turimi pomėgiai ir domėjimosi sritys, artimos turizmui – geografija, istorija, kitų šalių kultūros: „*Domina geografija, kitų šalių kultūros, kaip kitiems pristatyti tas šalis.*” (1 kursas, mergina, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, lietuvių k.), „*<...> visada buvau žmogus, kuris domisi istorija, geografija, kuris mėgsta bendrauti, tai rinkausi, kad kažkas būtų į tą pusę.*” (1 kursas, vaikinai, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, anglų k.), „*Aš šiaip nuo vaikystės nemažai keliavęs, gal turėjau tokių ne patį pirmą pasirinkimą, galvojau kažką su sportu, bet dabar esu čia.*” (1 kursas, vaikinai, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, anglų k.), pomėgis keliauti: „*Aš šias studijas rinkausi tikslingai. Vadovavausi kaip ir tokiu standartu, kadangi mėgstu keliauti – renkuosi turizmą, gal atsivers kažkokių naujų galimybių, gal verslą naują bus galima pradėti.*” (2 kursas, mergina, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, lietuvių k.). Tik vienas fokusuotų diskusijų grupės dalyvis paminėjo, kad

lemtingas veiksnys jo apsisprendimui pasirinkti turizmo srities studijas buvo jo draugų, besimokančių šioje studijų programoje, rekomendacijos, patirtis: „*Aš pasirinkau turizmo vadybą nusižiūrėjęs nuo vyresnių draugų, kurie studijavo turizmo vadybą 3 kurse, tiesiog norėjau pratęsti tradiciją. Bet šiaip labai įdomu turizmo sritis.*” (2 kursas, vaikas, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, lietuvių k.).

Tikėjimas, kad tai perspektyvi specialybė, verslo kryptis versus bus sunku rasti darbą pagal specialybę. Mokslinėje literatūroje išskiriama, kad studijų pasirinkimo situaciją nulemia ne tik asmens motyvai ir gebėjimai, bet ir socialiniai veiksniai: profesijos prestižas, karjeros perspektyva, pasirenkamos būsimos specialybės paklausa darbo rinkoje, geras uždarbis, galimybė keliauti. Pokalbių analizė atskleidė, kad racionalus, apgalvotas sprendimas pasirinkti turizmo srities studijas taip pat sąlygojamas tikėjimo, kad tai perspektyvi specialybė: „*Mano manymu, atsakymas labai paprastas, todėl, kad tai - perspektyvi verslo sritis.*” (2 kursas, vaikas, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, lietuvių k.), „*<...> tikrai nesigailiu mokslais, tai perspektyvi specialybė ir Lietuvoje ir užsienyje.*” (1 kursas, mergina, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, anglų k.), (1 kursas, vaikas, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, anglų k.). Tačiau dalis studentų skeptiškai vertino savo galimybes ateityje dirbti pagal įgytą specialybę ir pripažino, kad susirasti darbą turizmo srityje yra gana sudėtinga: „*<...> manau, kad bus sunku susirasti darbą šioje srityje. Žiūriu paprastai – gausiu darbą dirbsiu, negausiu – dirbsiu kitur. Taip jau dažnai būna, kad darbą susirandi toje srityje, kurioje daugiau turi pažįstamų. Aš esu optimistas, bet šiuo klausimu ne.*” (1 kursas, vaikas, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, anglų k.), „*Mano draugas baigė, buvo labai aktyvus, labai domėjosi, mano manymu buvo geras studentas, bet jam darbo rasti pagal specialybę nepavyko. Buvo pora darbo pasiūlymų, bet jam taip ir nepavyko. Dedu labai menkas viltis į tai, kad baigęs kolegiją galėsiu dirbti turizmo sektoriuje.*” (2 kursas, vaikas, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, lietuvių k.).

Neapsisprendimas kur stoti. Ne vieno tyrimo rezultatai rodo, kad dalis baigusių bendrojo lavinimo mokyklą jaunuolių studijas pasirenka nežinodami, ko tiksliai nori, neturi aiškių tikslų, taip pat dažnu atveju profesijos ir studijų pasirinkimas nėra racionalus, nemotyvuotas ar atsitiktinai priimtas sprendimas. Tai patvirtino ir šio tyrimo rezultatai. Deja, bet viena iš gausiausių grupių – atsakymai, kuriuose atsispindi atsitiktinis pasirinkimas, lemtas neapsisprendimo, kur studijuoti. Didesnioji dalis tyrime dalyvavusių studentų teigė, kad jie rinkosi studijas neturėdami aiškaus tikslo ir motyvacijos: „*Mano atsakymas - labai dažnas, kiek teko girdėti – aš šias studijas pasirinkau, nes tiesiog nežinojau kur stoti.<...> Galima sakyti šoviau ir tiek.*” (2 kursas,

vaikas, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, lietuvių k.), „*Pasirinkau turizmo vadybą pačią paskutinę dieną, nes nežinojau, kur stoti.*” (1 kursas, vaikas, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, anglų k.). Tačiau respondentai pripažįsta, jog savo pasirinkimu yra patenkinti: „*Aš pasirinkau turizmo vadybą, nors iki paskutinės minutės nežinojau, kur noriu studijuoti, bet dabar nesigailiu. Man patinka.*” (2 kursas, mergina, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, lietuvių k.) ir studijas vertina kaip įdomias: „*Tiesiog sudomino specialybė. Nebuvo taip, kad kažkokia svajonė ar noras, bet pasirodė įdomu.*” (1 kursas, mergina, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, lietuvių k.).

Išanalizavus turizmo srities studijų pasirinkimo motyvus, galima pastebėti, jog fokusuotų diskusijų grupės dalyviai, laisvai, savo žodžiais atsakydami į klausimą apie tai, kodėl jie rinkosi turizmo srities studijas, įvardija skirtingas priežastis, turėjusias įtakos studijų pasirinkimui. Pokalbių analizė atskleidė, kad studijų pasirinkimą lemia jos sąsajos su asmens mėgstamais dalykais, asmeniniais pomėgiais. Taip pat pasirenkant studijas, reikšmė teikiama būsimos specialybės paklausai darbo rinkoje ir aiškios karjeros galimybės toje srityje. Vis dėlto, reikėtų pripažinti, kad atsitiktinumas, lemtas neapsisprendimo, kur stoti, yra vienas ryškiausių veiksnių, nulėmusių jų studijas būtent turizmo srities studijų programoje. Tai atsikartoja ir kiekybinės apklausos rezultatuose.

Asmenybės savybės, būtinos turizmo srities specialistui: studentų nuomonė. Fokusuotų diskusijų grupės metu dalyvių buvo prašoma įvardyti, kokiomis asmenybės savybėmis turėtų pasižymėti turizmo srities specialistas. Pagal dalyvių įvardytas savybes galima nupiešti tokį turizmo srities specialisto portretą – tai komunikabilus, mokantis bendrauti (3 pasisakymai), smalsus: „*Smalsumas, nes turėtų domėtis, kas vyksta tiek užsienyje, tiek Lietuvoje.*” (1 kursas, mergina, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, anglų k.), „*<...> atviras kitom kultūrom.*” (1 kursas, vaikas, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, anglų k.) ir nuolat besidomintis naujovėmis bei kitomis kultūromis: „*<...> turizmas labai besikeičianti sritis, atsinaujinanti sritis ir reikia sekti visas naujienas.*” (2 kursas, vaikas, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, lietuvių k.), išsilavinęs ir gerai išmanantis savo specialybę: „*Išprusimas, savo specialybės išmanymas.*” (1 kursas, vaikas, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, anglų k.), atsakingas (2 pasisakymai), tolerantiškas (1 pasisakymas), ir punktualus (1 pasisakymas) žmogus. Taip pat nuomonių struktūroje išryškėjo bruožai, kuriais turizmo srities specialistas neturėtų pasižymėti: „*Aš galiu pasakyti vieną savybę, kuria neturėtų pasižymėti – tai sėslumas. Tarkim, aš asmeniškai esu gana sėslus žmogus ir norėčiau gyventi ten, kur užaugau, pvz.: Lietuvoje, savo gimtajam krašte. O turizmo specialistas turėtų jaustis*

gerai bet kokiame krašte, nebūti prisirišęs prie tėvynės." (2 kursas, vaikinai, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, lietuvių k.). Atsakyti į klausimą, kuriomis iš jų pačių įvardytų savybių pasižymi patys studentai, jiems pasirodė gana sudėtinga. Uždavus šį klausimą stojusi tylą buvo nutraukta diplomatiško atsakymo: „<...> savybes galima išsiugdyti, kai mokaisi taip ir vyksta.“ (1 kursas, mergina, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, lietuvių k.).

Savęs, kaip ateities specialisto, vertinimas. Profesinis pasirinkimas yra svarbus bendro asmenybės apsisprendimo aspektas, siejamas su savo vietos gyvenime ir darbo rinkoje suradimu, savo profesinio pašaukimo supratimu, gyvenimo kelio planavimu. Pokalbių analizė atskleidė, jog turizmo srities studentai nėra įsitikinę, kad baigę studijas jie dirbs pagal įgytą profesiją, jų ateities perspektyvos išsidėlioja ašyje nuo sąmoningo suvokimo, kad nenori dirbti turizmo srityje ir šioje srityje veiklos neplanuoja iki tikslingo siekio kurti savo verslą būtent turizmo srityje. Studentai, neplanuojantys iš karto po studijų imtis turizmo vadybininko veiklos, akcentuoja, jog įgytas studijų metu vadybininko žinias ir įgūdžius galės pritaikyti platesnėse srityse: „<...> nematau savęs kaip turizmo vadybininko ateityje, tiesiog šiaip pritaikysiu studijas." (2 kursas, vaikinai, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, lietuvių k.). Dalis respondentų savo ateities nesieja su darbu turizmo srityje: „Nesiruošiu net tokiu (t.y. turizmo vadybininku) tapti. <...> Aš nesieju savęs su turizmu. <...> Man neįdomu nei ieškoti vietų, nei organizuoti keliones." (2 kursas, mergina, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, lietuvių k.), „Dedu labai menkas viltis į tai, kad baigęs kolegiją galėsiu dirbti turizme." (2 kursas, vaikinai, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, lietuvių k.) ir pripažįsta, kad „<...> tai tiesiog neperspektyvu Lietuvoje." (1 kursas, vaikinai, mokymosi vidurkis 6 ir žemesnis balas, anglų k.). Kaip vienas argumentų, kodėl neplanuoja dirbti turizmo srityje po studijų baigimo, yra tai, kad dalis studentų norėtų tęsti studijas toliau ir tik tada pradėti darbuotojo karjerą: „Aš čia įstojau ir tikrai žinau, kad šios kolegijos diplomai man nebus paskutiniai, aš tikrai studijuosiu magistrą ir studijos anglų kalba yra kaip pliusas, jei norėsiu studijuoti užsienyje, jau nebus tokio kalbinio šoko. Lietuvoje mažas pasirinkimas studijų programų. Tai, kad pasukau link turizmo, yra naudinga man." (1 kursas, mergina, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, anglų k.), „Šiaip mokulose aš esu žiauriai motyvuota, bet turizmo srityje ne – kai reikia, aš padarau ir man gerai sekasi, bet man tai visai neįdomu. Gal išlyginamąsias studijas rinksiuosi visai kitos pakraipos." (2 kursas, mergina, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, lietuvių k.).

Pokalbių analizė atskleidė, kad dalis fokusuotų grupių dalyvių sieja savo ateitį su turizmo sritimi. Turizmo srities studijos siejamos su asmens nuosta-

tomis, kurios skatina tarptautinį bendradarbiavimą, norą pažinti kitas šalis, kultūras, keliauti po pasaulį. Asmens savęs identifikavimas su pasirinktomis studijomis, taip pat pasitenkinimas studijų pasirinkimu yra susijęs su sėkmingesniu prisitaikymu darbo rinkoje, sėkme profesinėje veikloje. Pokalbių su fokusuotų grupių dalyviais metu išvelgtas asmeninis studentų noras tobulėti, domėtis naujovėmis, siekti nuolatinio profesinės kompetencijos augimo, gali būti profesinio pasitenkinimo ir profesinės motyvacijos stiprinimo prielaida: „Aš matau save turizmo versle, bet neapsiribosiu kažkokiom standartinėm kelionėm tiesiog dirbant kelionių agentūroje ar turizmo organizatoriaus įmonėje. Mane domina turizmo sąsajos su naujausiomis informacinėm technologijom, tai labai plati sritis ir jinau yra tokia labai greitai besikeičianti, todėl reikia domėtis asmeniškai. <...> Asmeninis susidomėjimas būtinas. Ir manau, kad tai galėsiu pritaikyti ir ateityje." (2 kursas, mergina, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, lietuvių k.), „<...> kai rašiau prašymą, prisiminiau, kaip labai norėjau studijuoti turizmą. Ateityje, kai baigsiu ir gerai baigsiu, gal nebūtinai savo kažką darysiu, gal įmonėje dirbsiu. (1 kursas, mergina, mokymosi vidurkis 8,5 ir aukštesnis balas, anglų k.).

Fokusuotų diskusijų grupės dalyviai yra linkę priskirti asmeninio pasirinkimo motyvams didesnę reikšmę nei išorinio poveikio – jie patys rinkosi studijas atsižvelgdami į savo pomėgius arba rinkosi sąmoningai atsitiktinai, lyg lošdami – sėkmė/nesėkmė – ir laikosi pozicijos, kad atsitiktinumas jiems buvo daugiau sėkmingas nei nesėkmingas. Turizmo srities specialybę vertina realistiškai – tai yra gana daugialypė, daugiaplanė verslo sritis. Deja, Lietuvos kontekste, jos panaudojimo galimybės nėra taip lengvai pritaikomos. Tačiau net tokiu atveju jie neatmeta studijų teikiamos naudos – vadybos žinias galima pritaikyti kitose srityse, galima tęsti studijas pakeičiant studijų programos kryptį ir t.t. Vardindami asmenybės savybes, reikalingas turizmo vadybininkui, fokusuotų diskusijų grupės dalyviai piešia idealų vaizdą ir akivaizdžiai sutrinka, kai reikia įvardyti, ar jie patys turi jas – idealo vaizdas neturi realaus prototipo juose pačiuose.

Pirmosios pakopos studentų turizmo srities studijų pasirinkimo motyvai

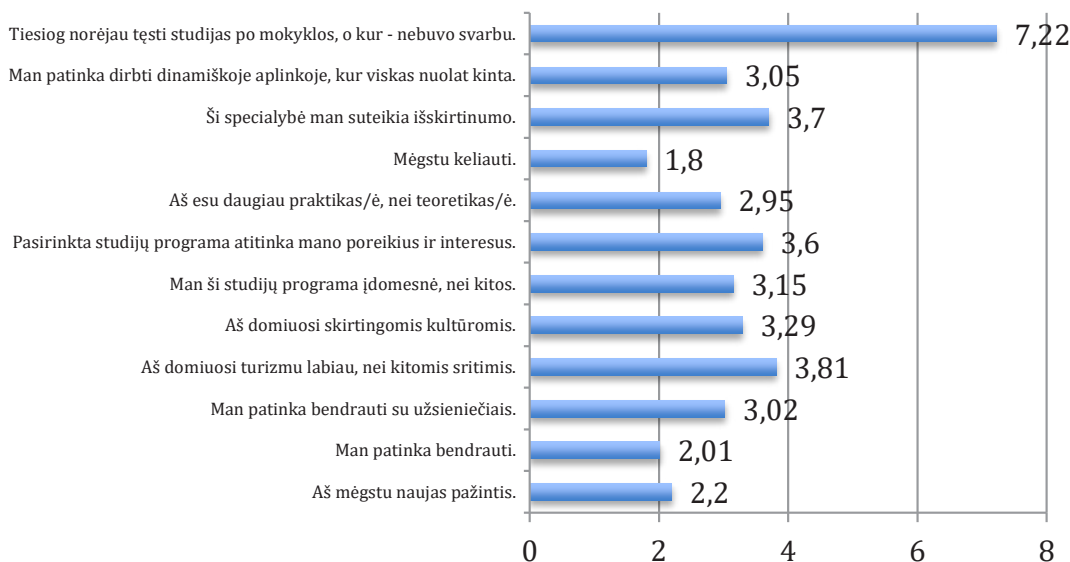
Taikant kiekybinį tyrimą, nustatyti pirmosios pakopos turizmo srities studentų studijų pasirinkimo motyvai. Kiekybinis tyrimas vykdytas siekiant atsakyti į klausimus: kokie tiriamųjų turizmo srities studijų pasirinkimo motyvai, susiję su asmeniniais ypatumais? Kaip turizmo srities studijų organizavimas siejamas su šios srities studijų pasirinkimu? Kaip vertinamos darbo galimybės, susijusios su turizmo sritimi?

Studijų pasirinkimą bene daugiausiai lemia jos

sąsajos su asmens mėgstamais dalykais, pomėgiais, taip pat asmenybės savybėmis. Remiantis mokslininkų požiūriu, galima teigti, kad asmens apsisprendimui pasirinkti studijas neišvengiamai turi įtakos individualios charakteristikos – poreikiai, interesai, polinkiai, tikslai, gebėjimai, intelektas, profesiniai interesai, vertybės bei nuostatos.

Išanalizavus asmeninių ypatumų vertinimą (žr. 1 pav.) matyti, jog didžioji dalis studentų norėjo tęsti

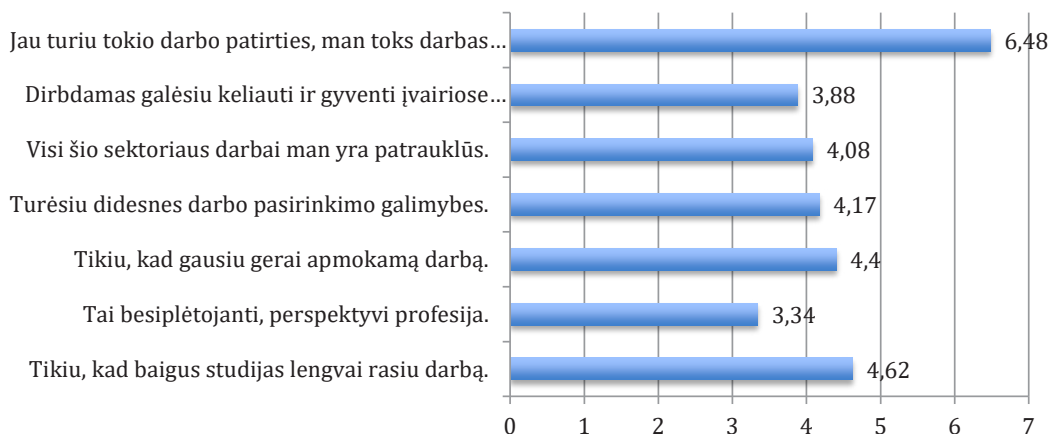
pomokyklines studijas nesvarbu, kur (V=7,22), tačiau kita dalis studentų domėjosi turizmu labiau nei kitomis sritimis (V=3,81), matė turizmo studijose išskirtinumo galimybių (V=3,7) bei apie studijų programą atsiliepė kaip tenkinančią poreikius bei interesus (V=3,6). Kaip parodė tyrimo rezultatai, žemiausi įverčių vidurkiai nustatyti vertinant pomėgi keliauti (V=1,8).

1 pav. Asmeninių ypatumų vertinimas (vidutinės reikšmės (V))

Išanalizavus tyrimo rezultatus apie turizmo srities studijų vertinimą (žr. 2 pav.), didžioji dalis respondentų atsakė, jog turi darbo turizmo srityje patirties ir toks darbas jiems patiko (V=6,48). Gauti rezultatai rodo, kad studentams svabus darbo patrauklumo veiksnys, kada veikla yra mėgstama.

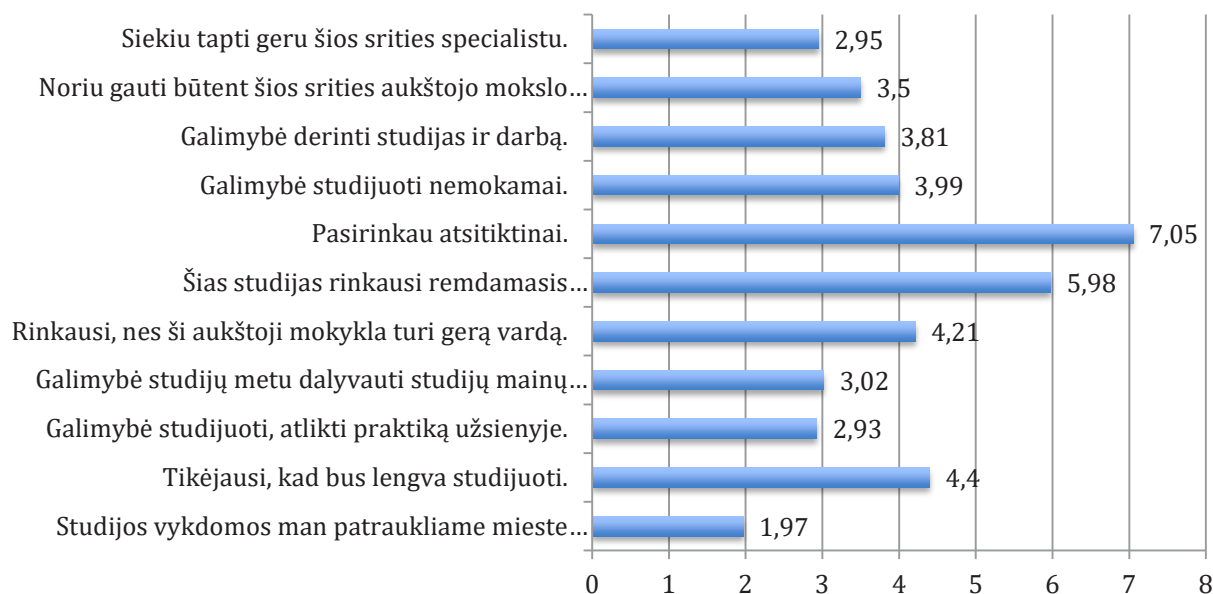
Taip pat dalis atsakiusių tiki, jog baigus studijas lengvai susiras darbą (V=4,62) ir darbas bus gerai mokamas (V=4,4.) Žemiausi įverčių vidurkiai nustatyti vertinant turizmo studijas kaip besiplėtojančią ir perspektyvią profesiją (V=3,34).

2 pav. Darbo galimybių turizmo srityje vertinimas (vidutinės reikšmės (V))

Išanalizavus turizmo srities studijų Lietuvos aukštosiose mokyklose pasirinkimo motyvus, matyti (žr. 3 pav.), kad didžioji dalis respondentų teigia, jog studijas pasirinko atsitiktinai ($V=7,05$), ta-

čiau kita dalis respondentų pasirinko studijas pagal rekomendacijas ($V=5,98$) bei tikėdamiesi, jog bus lengva studijuoti ($V=4,4$). Mažiausią studijų vertinimą turintis veiksnys yra miestas/vieta ($V=1,97$).

3 pav. Turizmo srities studijų vertinimas (vidutinės reikšmės (V))

Išvados

1. Teorinė mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad studijų pasirinkimą lemia jo sąsajos su asmens poreikiais, interesais, polinkiais, tikslais, gebėjimais, vertybėmis bei nuostatomis. Taip pat pasirenkant studijas didelė reikšmė teikiama būsimos specialybės paklausai darbo rinkoje ir aiškioms karjeros galimybėms toje srityje.
2. Pokalbių analizė atskleidė, kad pirmosios pakopos turizmo srities studijų programos studentai yra linkę priskirti asmeninio pasirinkimo motyvams didelę reikšmę; dalis studentų rinkosi studijas atsižvelgdami į savo asmeninius pomėgius, mėgstamus dalykus. Pasisakymuose atsispindi atsitiktinumas, sąlygotas neapsisprendimo, kur stoti, kaip vienas ryškiausių veiksnių, nulėmusių jų turizmo srities studijų programos pasirinkimą.
3. Kiekybinio tyrimo analizė parodė, kad dalis studentų rinkdamiesi studijas domėjosi turizmu, įžvelgė turizmo studijų išskirtinumo galimybes bei šią programą įvertino kaip tenkinančią jų poreikius ir interesus.
4. Tyrimu nustatyta, kad studentams renkantis studijas svabus darbo patrauklumo veiksnys. Taip pat dalis atsakiusių tiki, jog baigus studijas lengvai ras darbą ir darbas bus gerai mokamas.

5. Tyrimo rezultatai parodė, kad didžioji dalis respondentų studijas pasirinko atsitiktinai. Taip pat dalis respondentų pasirinko studijas pagal rekomendacijas bei tikėdamiesi, jog bus lengva studijuoti.

Literatūra

1. Adamonienė, R. (2010). Studentų motyvacijos procesas ir jo kaitos galimybės. Ugdymo psichologija, 21, 49-55.
2. Brazauskas, G., Olberkytė, L., Titova, O. (2013). Pirmo kurso studentų geografijos studijų programų pasirinkimo motyvai. Tiltai, 3, 113-123.
3. Danilevičius, E. (2008). Karjeros projektavimo ir karjeros planavimo ugdymo edukologinės prielaidos. Pedagogika, 92, 110-115.
4. Jankevičius, S. (2005). Motyvų ir submotyvų sąveika profesijos rinkimosi motyvacijoje. Acta Pedagogica Vilnensia, 15, 149-155.
5. Jokštaitė, K., Pociūtė, B. (2014). Studentų įsipareigojimas profesijai: pasitenkinimo profesiniu pasirinkimu, karjeros aspiracijų ir karjeros adaptyvumo sąsajos. Psichologija, 49, 60-80.
6. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis. Kaunas: Judex.
7. Kregždė, S. (1998). Profesinio kryptingumo formavimosi psichologiniai pagrindai. Kaunas: Šviesa.
8. Kučinskienė, R. (2003). Ugdymo karjerai metodolo-

- gija. Klaipėda: KU.
9. Kvale, S. (1996). *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. London: Sage Publications.
  10. Laužackas, R. (2005). *Profesinio rengimo metodologija*. Kaunas: VDU.
  11. Leliūgienė, I., Urbonienė, A. (2004). Profesinis rengimas ir suaugusiųjų švietimas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 13, 62-71.
  12. Liobikienė, I., Bukauskienė, L. (2014). Jaunuolių vertybių ir profesijos pasirinkimo sąveika. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 25, 98-108.
  13. Pociūtė, B. (1997). Profesinio pasirinkimo teoriniai aspektai. *Psichologija*, 16, 57-71.
  14. Pukelis, K. (2002). Karjeros projektavimo gebėjimai žinių visuomenėje: nauji iššūkiai profesiniam konsultavimui ir karjeros planavimui. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 6, 66-75.
  15. Urbonienė, A., Leliūgienė, I. (2004). Profesinio pasirinkimo motyvacijos raiška renkantis socioedukacinio darbo profesijas: tarpkultūrinis palyginimas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 13, 1-10.
  16. Žydzūnaitė, V. (2007). *Tyrimo dizainas. Struktūra ir strategijos*. Kaunas: Technologija.

INVESTIGATING OF FACTORS MOTIVATING STUDENTS TO ACQUIRE TOURISM EDUCATION

Summary

In the context of increasing international collaboration and mobility, higher education becomes a necessary condition for personal qualification acquisition and preservation. It is perceived as a means of deepening knowledge, development of skills and one's own personality. The topic is relevant. Its aim is to determine students', and the peculiarities of the study process.

The article theoretically deals with the dimensions of the study choice motives of contemporary students. With the help of the qualitative research, the motives of first cycle study programme choice were determined and students' opinions of their employment possibilities and future plans associated with the sphere of tourism. Applying the quantitative research, the motives of first cycle study programme choice associated with personal, study organization, employment, one's future professional activity in the sphere of tourism were determined. Statistic data analysis disclosed the relations between students' personal peculiarities and employment possibilities in the sphere of tourism.

Keywords: motivation, study choice motives, factors of choosing profession.